

EGYÜTT 2014 – Párbeszéd Magyarorszáért Szövetség

KULTÚRPOLITIKAI KONCEPCIÓ

Az elmúlt időszakban talán egyetlen területen sem érhető tetten olyan látványosan az Orbán-kormány működésének káros hatása, mint a kultúrában. A területnek egyszerre kellett elszenvednie azt, hogy beolvasztották egy giga-minisztériumba (Emberi Erőforrások Minisztériuma), másrészt azt is, hogy a kulturális élet fontos területeit más tárcához sorolták, mint például a filmfinanszírozást, amely a miniszterelnökséghez került, vagy a külföldi kulturális intézeteket, amelyet ma a közigazgatási és igazságügyi miniszter felügyel.

Miközben a kulturális intézményrendszer 2010 óta többször nézett szembe forráskivonással a területen, addig a szakmaiságot nélkülöző, nemegyszer politikailag motivált döntések nyomán bizonyos, jól körülhatárolható intézmények jelentős forrásbővülésben részesültek: így járt például a Magyar Művészeti Akadémia, amely ma már négy milliárd forint feletti költségvetéssel rendelkezik, kiugróak a Magyar Állami Operaház és az Erkel Színház számára biztosított milliárdos nagyságrendű pluszforrások, és a sort még hosszan lehetne folytatni.

2010-ben még számos értelmiség gondolhatta azt, hogy – szemben az első Orbán-kormány időszakával – nem lesz kultúrkampf az országban. Ma már mindenki látja, hogy ez nem így történt. A Fidesz-kormány nem egyszerűen kultúrharcot folytat, hanem teljes elitcsereit igyekszik megvalósítani, e cél elérését szolgálják az olyan szimbolikus üzenetek is, mint a közterületek szinte már menetrendszerű átnevezése, vagy a budapesti Kossuth tér átrendezése. A jelentős kulturális intézmények élére politikai kinevezettek kerültek, a kulturális elitcsere kirívó példája az Új Színház, József Attila Színház, a Nemzeti Színház vagy a Ludwig Múzeum vezetőváltása, ahol nem egyszer a szakmai bírálóbizottságok állásfoglalásával tudatosan szembefordulva hajtották végre a személyi változtatásokat.

Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a magyar kulturális élet az Orbán-kormány rombolásától függetlenül is komoly kihívásokkal néz szembe. A kultúrához való hozzáférés nagyon egyenlőtlen, például a kisebb településeken élők vagy a fiatalok jelentős részéhez szinte semmi sem jut el abból, amit a kultúrpolitika kultúrának gondol.

Magyarországon demokratikus fordulatra van szükség, ez pedig nem mehet végbe sikeresen kulturális fordulat nélkül. A demokrácia lehetőségeit ismerő és azokkal élni tudó emberek nélkül nincs működő jogállam. A magyar társadalom egy igen jelentős hányada ma már egyáltalán nem találkozik a kultúrával, ez pedig megengedhetetlen. Az anyagi és szellemi javakban szűkölködő emberek kiszolgáltatottak az államnak és a hatalomnak, a demokrácia sérülékenysége az emberek többségét érintő kulturális elmaradottságból is fakad.

KULTÚRPOLITIKÁNK ELVI MEGFONTOLÁSAI

A kultúráról alkotott felfogásunk – az orbáni kirekesztő, centralizáló, egyetlen kitüntetett ideológiai irányt előnyben részesítő felfogás helyett – a kultúra átfogó értelmezésén alapul. Legfontosabb alapelveink, amelyeket egy társadalom ideálisan működő kulturális életének megszervezésében alapvetőnek gondolunk: a társadalmi részvétel, a kulturális sokszínűség és a kulturális demokrácia.

1. Társadalmi részvétel

A kultúrpolitika olyan társadalompolitika, amely elősegíti a kreatív, nyitott, aktív, önmagát értelmezni képes társadalom létrejöttét és fennmaradását. Támogatja a kultúra önszervező-

dését; bátorítja a helyi, civil kezdeményezéseket, a kultúrához való minél szélesebb körű hozzáférést; ösztönzi a kulturális és művészeti kezdeményezésekben való nem csak passzív, befogadó, de aktív, cselekvő részvételt is. A kultúra alakítja a társadalmat, de maga is társadalmi közegben formálódik.

2. Kulturális sokszínűség

A kulturális sokszínűség a társadalom diverzitásának leképeződése, valamint a jövőbeni újítások forrása a gazdaságban, a politikában, a tudományban, a művészetekben, a mindennapi életvitelben – s mint ilyen, védendő kincs. A kultúra mindig plurális szerkezetű, egyetlen kultúra helyett többfélért ismerünk el: a mindennapi, a tömeg- ill. az ún. magas kultúrát, a különböző területi kultúrákat (regionális, európai, városi és falusi kultúrák), a közösségi, réteg- és szubkultúrákat és a globális kulturális hatásokat – és még folytathatnánk a sort. A modern, nemzeti kultúrák is ezek sokféle elemeiből építkeznek. A kulturális versengés hazai és a nemzetközi szinten a kreativitás ösztönzője – többé, erősebbé, sikeressé válásunk útja.

3. Kulturális demokrácia

Biztosítani kell a kultúrához való hozzáférés egyenlő esélyét. Meghatározó célunk a kultúra élvezetét és használatát segítő készségek fejlesztése, a közoktatás ilyen irányú újraépítése, valamint a kultúra iránti kereslet igényének támogatása. Ehhez kiszámítható finanszírozási modellre, többszintű és többszereplőjű kulturális kormányzásra, a döntéshozatal decentralizációjára valamint a civil közösségek bevonására van szükség. A kultúra a társadalmi integráció közege: a közösségek fenntartója és megújítója, az egyéni és a közös eszmények, identitások és életcélok megfogalmazásának a terepe.

KULTÚRPOLITIKAI JAVASLATAINK ÁLTALÁNOS GYAKORLATI SZEMPONTJAI

Alapvető elvünk, hogy a **politikának nem dolga a szakmai döntéshozatal**, politikai alapon nem születnek meg szakmai döntések. (Ehelyett a feladata az intézmények működőképességének, a szakma fejlődésének biztosítása, a lehetőségek megteremtése.) A szakmai és a politikai felelősség közötti határokat világosan meg kell határozni – átlátható pályázati rendszert, egyértelmű összeférhetlenségi szabályokat kell lefektetni.

A kulturális szféra és a politika közötti kapcsolat helyreállításához a demokratikus képességek fejlesztésén, a demokrácia ügyeinek közös gondolkodáson, közösségi építkezéssel történő intézésén keresztül vezet az út. A kulturális szféra szereplőivel kialakított kapcsolatok terén **növelni kell a független testületek szerepét** a döntéshozatalban, e testületek működtetésében pedig a szereplők minél szélesebb körét érdekeltté kell tenni. **Uniformizált központi tervek helyett** a kulturális politikának a **döntéshozatal decentralizációjára** kell törekednie, különös hangsúlyt fektetve a helyi közösségek által külső beavatkozásoktól mentesen kialakított koncepciók, programok támogatására, melyek keretében az érintettek maguk dönthetnek arról, miként őrzik meg, művelik, ápolják, gyarapítják, újítják meg kultúrájukat.

Az **átláthatóság** a kulturális intézményrendszer működésének egészében meghatározó szerepet kell játsszon. A közfinanszírozású támogatások útja legyen nyílt és transzparens, a szakmai döntések legyenek nyilvánosak, a közpénzekből készülő alkotások – meghatározott idő elteltével – váljanak közkinccsé. Ez magával vonja a kultúrához való **egyenlő hozzáférés** szélesítését is, melynek rendkívül fontos eszköze a **digitalizáció**, melyet minden lehetséges szinten bővíteni, fejleszteni kell, ennek előfeltétele az internet-ellátottság fejlesztése.

A kulturális és művészeti középdíjak és állami **kitüntetések** rendszere újragondolásra szorul. A jelenleginél nagyobb szerep hárul az államra mind az ösztöndíj rendszer támogatási összegeinek meghatározásakor, mind a rendszer a jelenleginél koncepciózusabb alkalmazása so-

rán. Az **alkotói és művészeti ösztöndíjprogramok** kialakításakor az a cél, hogy segítse a kulturális és művészeti szcéna nemzetközi jelenlétét. Az intézmények között jobb kapcsolatot kell kialakítani (beleértve a művészeti képzést és oktatást is), bevezetni az intézményvezetői teljesítményértékelést. Kidolgozzuk az **alkotók számára a független életpálya-modell** jogi és pénzügyi kereteit. Új utakat keresünk: törekszünk a több forrásból finanszírozandó menedzserirodák és a nemzetközi jelenlétet biztosító, modellértékű autonóm szervezetek (ACAX, Tranzit.hu stb.) helyzetbe hozására.

Megteremtjük a jogi feltételeket ahhoz, hogy az **intézményvezetők kiválasztásakor** a teljes vezetői pályázati eljárás átlátható és nyilvános legyen; és nemcsak a pályázatokat kell hozzáférhetővé tenni, de így kell eljárni a bíráló bizottsági döntések esetében is. A bírálóbizottsági tagoknak a szavazás során indokolniuk kelljen voksaikat. Meg kell teremteni a feltételeket ahhoz, hogy nem magyar állampolgárságú jelöltek is indulhassanak magyar kulturális intézmények vezetéséért kiírt pályázatokon, részt vehessenek bírálóbizottságokban. Arra kell törekedni, hogy közvetlen (és a szakmai, művészeti minőségtől teljesen független) politikai befolyás ezekben a pályázatokban ne érvényesülhessen, és a tisztséget betöltő személyek (egyébként meglévő vagy meg nem lévő ideológiai elkötelezettségüktől teljesen függetlenül) valóban alkalmasak legyenek a feladattal járó felelősség vállalására.

Ahogy azt a bevezetőben írtuk, ma a magyar társadalom egy igen jelentős hányada már szinte egyáltalán nem találkozik a kultúrával – ezen radikálisan javítani kell. Ennek érdekében szükséges újraszabályozni a **közoktatás és a kulturális feladatellátás** rendszerét. Olyan fenntartói és finanszírozói társulásokat szükséges létrehozni, amelyek biztosítják a kulturális, művészeti, sport és oktatási rendszer intézményi összekapcsolódását. A kulturális-művészeti, valamint állampolgári, együttélési, pszichológiai ismeretek és készségek beépítése az oktatásba elengedhetetlen az óvodától a közoktatás legmagasabb szintjéig.

KULTÚRAFINANSZÍROZÁS

Nagy nemzeti intézményeinket (országos múzeumok, Nemzeti Színház, Opera stb.) továbbra is központi költségvetésből az államháztartási szabályok szerint tervezzük finanszírozni. Megfontolandónak tartjuk emellett a programköltségvetés 'pilot' jellegű bevezetését.

A **Nemzeti Kulturális Alapot** a szakmai öngazgatás jegyében szervezzük át. Csökkentjük a miniszteri keret arányát a jelenlegi 25 százalékról, alapvetően feladat-finanszírozásra és szakmai öngazgatásra törekszünk. Az NKA gazdálkodását az államháztartási szabályok határozzák meg, a támogatási politika egyik fő szabálya lesz, hogy az NKA nem nyújthat 100 százalékos támogatást. Az önerő biztosításához erősítjük a társasági adó kedvezményeket és a szponzoráció szerepét és hozzáférhetőségét.

Az állami támogatás feltételeivé tesszük az elkészült alkotás **digitális hozzáférhetőségét**: kötelezővé tesszük, hogy – egy egészséges kereskedelmi időszak után –, nem üzleti célra, a közpénzből készült alkotások bárki számára hozzáférhető legyenek.

Az **uniós fejlesztési lehetőségek** tekintetében, mivel a közép-magyarországi régióra (Budapest és Pest megye) arányaiban kevesebb fog jutni az EU-pénzekből a következő EU-ciklusban, ezért elsősorban a többi régióban tervezünk hívni forrásokat integrált közösségi terek további létrehozására és működtetésére, valamint a kreatív ipar fejlesztésére.

A kulturális mecenatúrát ésszerű adókedvezményekkel ösztönözzük, amivel megteremtjük az állami támogatásoktól való nagyobb függetlenség lehetőségét.

Az állami és európai uniós forrásokból megvalósuló beruházások esetében a beruházási érték egy ezrelékét a beruházással integrált módon kortárs képzőművészeti vagy iparművészeti alkotások létrehozására fogjuk fordítani.

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

Az NKA elmúlt években történt átalakításának egy részével – pl. a kollégiumok számának csökkentése – egyetértünk. Szükségesnek tartunk azonban számos belső szerkezeti változtatást, amelyek növelik az Alap átláthatóságát, visszaadják szakmai autonómiáját, és esélyegyenlőségi szempontok szerint is demokratizálják működését.

Az **NKA elnöke** nyílt pályázat útján kiválasztott szakember legyen, akit 4 évre nevez ki a miniszter. Megbízatása egyszer meghosszabbítható. Az NKA elnöke kéri fel a nagykuratórium tagjait, és elnöklí a nagykuratórium üléseit (szavazati joggal), továbbá felügyeli az NKA szakkollégiumai és kutatóintézete működését. Fontos összeférhetlenségi szabály, hogy az elnöki megbízatása ideje alatt nem pályázhat az NKA-hoz.

Az **NKA nagykuratóriuma** 9 tagból áll javaslatunk szerint, tagjait a szakmai szervezetek javaslatára alapján az NKA elnöke kéri fel és megbízatásukat 4 évig töltik be. A mandátumuk meghosszabbítása nem lehetséges, megbízatásuk idején nem pályázhatnak. Fontos esélyegyenlőségi szempontként kikötjük, hogy a tagok között egyik nem aránya sem lehet 30% alatt, és legalább 2 tag 40 év alatti kell, hogy legyen.

Az **NKA szakkollégiumainak** kialakításánál a jelenlegi szakkollégiumi struktúrát vesszük alapul, számukon nem kívánunk változtatni. A szakkollégiumok egyenként 7 főből állnak, tagjai 4 évre kapnak megbízást, ez alatt nem pályázhatnak, mandátumuk nem hosszabbítható meg. A nagykuratóriumhoz hasonlóan a nemek aránya kiegyensúlyozott (minimum 3 fő), és legalább 2 tag 40 év alatti. A szakkollégiumok tagjainak fele két évente cserélődik, összetételükről a nagykuratórium dönt.

Terveink szerint a minisztériumi pályázatok az NKA-hoz kerülnek át. Az Alap bevétele a szerencsejátékokból a törvényben rögzített bevétel (minimum 10 Mrd Ft). Az NKA miniszteri keretét a jelenlegi 25 százalékról lecsökkentjük, amely vis maior keretként funkcionál. Az NKA elnöke, a nagykuratórium és szakkollégiumok tagjai munkájukért anyagi ellenszolgáltatást kapnak, a tagokat szigorú összeférhetlenségi szabályok választják meg.

Az NKA eddigi működése alatt fölhalmozott hatalmas tapasztalat- és információmennyiség alkalmas a kultúra különböző alrendszeirenek tudományos vizsgálatára is. Részben erre, részben a futó projektek monitorozására, részben pedig jövőbeni folyamatok előrejelzésére, ajánlások készítésére tervezzük létrehozni az **NKA Kulturális Innovációs Központot**. A kulturális háttérintézmény finanszírozása külön költségvetési forrásból történik. Élén pályázat útján, 5 évre megbízott igazgató áll, akinek munkáját az NKA elnöke felügyeli, arról beszámol a nagykuratóriumnak. A Központ legfontosabb feladatai, közé tartozik a projektek monitorozása, hatásvizsgálatok készítése, közpolitikai ajánlások megfogalmazása, valamint kulturális, statisztikai és szociológiai elemzések készítése.

ELŐADÓ-MŰVÉSZET

A **jelenlegi helyzet** annyiban szerencsés, hogy az előadó-művészetre szánt források nem csökkentek lényegesen (bár a független társulatok finanszírozása a korábbinál jóval bizonytalanabbá vált). Megújulás azonban sem szemléleti, sem irányítási síkon nem tapasztalható, ehelyett a zárt struktúrák élnek tovább, a belépő generációk, új műfajok és eljárások emancipációja lassú és gátolt. Az új előadó-művészeti törvény az intézményközpontú szemléletet emeli ki és terjeszti el, a társulati rendszer fetiszizálása röghöz kötést eredményez és gátolja a megújulást.

A **mai elvárások** egészen mások egy progresszív előadó-művészeti szférával szemben. Fontos lenne a misszióvezérelt, helyi adottságokból kiinduló, fejlesztés-fókuszú előadás-szervezés, mely magas művészeti minőséget eredményez. Alapvető a professzionális irányítás, valamint a tagolt és decentralizált rendszer. A koncepciók versenyében kiválasztott és szerződéses keretben támogatott alkotómunka a friss és rugalmas szemléletet biztosíthatja.

Ezért az alábbi **fejlesztéseket javasoljuk** a szektorban: az épületgazdálkodás és a művészeti tartalomszolgáltatás hangsúlyosabb szétválasztását; az intézmény-, program- és projektfinanszírozás megkülönböztetését. Utóbbiban az újrapozícionált NKA-ra, a progresszív kulturális politika centrumaként, központi szerep hárul. El kívánjuk ismertetni a művészeti területen dominánssá váló önfoglalkoztatás sajátosságait, melynek támogatása érdekében speciális státuszt dolgozunk ki. Emellett biztosítjuk az intézményi munka kiemelt jelentőségét és felügyeletét.

Ösztönözni kívánjuk a mobilitást, az alkotói gondolkodás- és működésmódok rugalmasságát, a helyi közösségek tapasztalati horizontjának szélesítését (ügynökség útján). Külön programmal támogatjuk a művészeti produkciók intézmények közötti cseréjét, utaztatását, „tájéltatását”. A szakember-utánpótlást a művészeti felsőoktatás korszerűsítésével, és egy művészeti karrier-iroda létrehozásával biztosítjuk; ösztönözzük a művészetpedagógiai kezdeményezéseket.

FILMMŰVÉSZET

2010 után megtört a magyar film lendülete. A kormány megvonta az MMKA állami támogatását, majd alkotmányellenes módon megszüntette a közalapítványt. A filmtörvény módosításával létrejött a Filmalap, amely rendezte az MMKA adósságait, de meg is szerezte annak teljes vagyonát. **Az Orbán-kormány filmpolitikája** szinte minden elemében ellentétes azzal, amit ideálisnak gondolnánk.

Az új struktúrát a szakmai szervezetek tiltakozása ellenére hozták létre, direkt politikai nyomás alatt működik, annak első számú vezetőjévé a magyar és az európai filmkultúrával is elismert Andy Vajnárt nevezték aki, akinek a gazdasági érdekltségei korábban is sok kárt okoztak a magyar filmkultúrának. A Filmalap elindulása óta alig készült el film, a filmszemlék leálltak, az alap gazdálkodása teljes mértékben átláthatatlan. Az MNFA csak játékfilmekkel foglalkozik, a kisfilmek, dokumentumfilmek, art mozik, filmes folyóiratok, filmtudomány támogatása az MTVA-ra és az NKA-ra marad; az MNFA fókusza a filmkultúra helyett filmiparra irányul. Ezzel együtt az új rendszernek van két olyan eleme is, amit érdemes lenne továbbvinni: a hatoslottó játékadójából való finanszírozás és a forgatókönyv-fejlesztés.

A legfontosabb tennivalók egyike, hogy vissza kell térni a filmkultúra *átfogó szemléletéhez*: a képzés, fejlesztés, gyártás, finanszírozás, forgalmazás, archiválás szerves folyamatot alkot. Vissza kell állítani a *szakmai autonómiát*: biztosítani kell szakmai szervezetek részvételét a filmes folyamatokban. A filmes támogatások kezeléséhez professzionális menedzsmentre és pénzügyi fegyelemre van szükség, átláthatóság és szigorú összeférhetlenségi szabályok mellett.

Az MNFA helyett *új, demokratikusan működő, európai orientációjú filmalapot* hozunk létre (**Audiovizuális Alap**). Vezetőjét nyilvános pályázat alapján a kultúráért felelős miniszter nevezi ki, az Alapon belül szakmai kollégiumok rendszere működik (illetve megfontolandó a skandináv típusú konzulensi rendszer bevezetése, mely itthon a POSZT előválogató rendszeréből lehet ismert). Az Alaphoz kell áthelyezni a központi filmtámogatásokat a televíziótól és az NKA-tól. Fokozott figyelmet kell fordítani, továbbá a filmkultúra terjesztésére: filmek és filmtörténet ismertetése a köz- és felsőoktatásban, filmklubok, internet, stb.

Bővítjük a kereskedelmi és közmédia együttműködési lehetőségeit a filmkészítésben és a filmek terjesztésében. Szorosabb európai filmes együttműködések alakítunk ki (koprodukciók támogatása, európai filmek vetítése, EU-s pályázatok). Szélesítjük a hozzáférést: a közpénzből készült filmek jelenjenek meg a mozikban, a televíziókban, az interneten, DVD-n, együttműködési módokat dolgozunk ki a kábelszolgáltatókkal. Nagy hangsúlyt fektetünk a filmes örökség és az archiválás támogatására, fejlesztésére.

KÉPZŐMŰVÉSZET, VIZUÁLIS MŰVÉSZETEK

E művészeti ágban a decentralizáció helyett jellemzővé vált az intézmények **centralizációja** (Szépművészeti Múzeum és Nemzeti Galéria összevonása, Múzeumi Negyed terve). A muzeális intézményekről szóló nemrégiben módosított törvényben megengedett önkényes átszervezések a szakmai szempontok figyelembe vétele nélkül valósulnak meg. A legdurvább beavatkozást az **Magyar Művészeti Akadémia** létrehozása jelentette, amely egyszerű művészeti egyesületként indokolatlan közjogi státuszt, politikai befolyást és sokmilliárdos állami támogatást kapott, tagjai pedig csupán a politikailag lojális művészek lehettek – miközben a szakma másik részére a növekvő pénzelvonás és teljes tervezhetetlenség lett jellemző.

Visszaállítjuk a kulturális élet szakmai autonómiáját, tiszteletben tartjuk annak sokszínűségét – ennek jegyében **megszüntetjük a Magyar Művészeti Akadémia privilegizált jellegét**, hiszen egy a művészi szabadságot megtestesítő köztestületnek semlegesnek és sokoldalúnak kell lennie. A kulturális életben a nemzet egysége leginkább ennek a sokszínűségnek az elfogadásában, védelmében és továbbfejlesztésében nyilvánulhat meg.

A **kulturális mecenatúrát** ésszerű adókedvezményekkel ösztönözzük a képzőművészeti területen is, amivel megteremtjük az állami támogatásoktól való nagyobb függetlenség lehetőségét. Az állami és az európai uniós forrásokból megvalósuló beruházások esetében a beruházási érték egy ezrelékét a beruházással integrált módon kortárs képzőművészeti vagy iparművészeti alkotások létrehozására fogjuk fordítani.

ZENE

Közhely, hogy zenei nagyhatalom vagyunk, erős tradicionális alapokon nyugvó zenei oktatásunk napjainkban is folyamatosan „termeli ki” tehetséges, akár világhírré is szertevő klaszszikus zenei szerzők és előadók egész sorát. **A jelenlegi helyzet** mégis kissé „féloldalas” – a frissebb, „könnyűnek” mondott műfajok művelői számára még mindig szinte semmilyen oktatási-, intézmény- és finanszírozási rendszer nem áll rendelkezésre – noha lassan nyugdíjas az első nemzedék, amely már a beat- és rockzenén nőtt föl, s az állam jó pár éve komoly művészeti díjakkal is honorálja legjelentősebb könnyűzenészeit. A népzenehez és komolyzenéhez képest a könnyűzene nem jelenik meg az oktatásban, a zeneiskolai rendszer nem tart lépést az – amúgy tapintható, erős – társadalmi igényekkel. A Fidesz elsorvasztotta a már néhány éves működés után is jelentős eredményeket felmutató tehetségkutató és esélyteremtő programokat (PANKKK), felszámolta a hazai értékeinket külföldön bemutató, sikeres Zenei Exportirodát – miközben a komolyzenének kormánybiztosa van. Magas adók, tisztázatlan jogi környezet (sőt, néhol kifejezetten kontraproduktív jogszabályok, mint pl. a zenés-táncos szórakozóhelyekről szóló rendelet) jellemzik a szektort. Emellett a zeneipar radikális átalakulása is napjainkban zajlik (hagyományos hordozók helyett digitális terjesztés).

A **mai elvárások** szerint is a zene társadalmilag hasznos, „a zene mindenkié” (Kodály), és az igényes könnyűzene is a kultúra része. Fontos lenne a zeneoktatás nyitottabbá tétele; az élő zene támogatása, tehetségek gondozása, esélyteremtés; s különösen a vidéki zenei élet fej-

lesztése. S mivel a zene a nemzetközi kulturális kommunikáció leghatékonyabb módja is – feltétlenül támogatni, erősíteni kellene jelenlétünket a külföldi zenei porondon.

Fentiek érdekében az alábbi **teendőket** javasoljuk: a Kodály-módszer „update-elésével” a zenei oktatás erősítését, nyitását, rugalmasabbá, élményszerűbbé tételét; az éneklés, a kórus-kultúra felfrissítését; a tananyagba a közelmúlt évtizedei zenei irányainak beemelését. Hazai könnyűzenei színvonalunk számára is jót tenne, ha már a középiskolákban hozzájuthatnának az érdeklődő diákok a megfelelő zenei képzéshez, s fontos lenne a középiskolák zenei infrastruktúrájának fejlesztése (hangszerek, termek, stúdiók) – legyen minden zeneiskolában egy könnyűzenei próbaterem is. A PANKKK céljait (vidékfejlesztés, tehetséggondozás, klubtámogatás stb.) az NKA keretei között tervezzük újra megvalósítani, célzott pályázatokkal, és visszaállítjuk a Zenei Exportirodát is. Rendezzük a jogi környezetet: a jegyárak áfájának csökkentésével, a köztéri zenélés újbóli lehetővé tételével, vagy a szórakozóhelyek életszerűbb szabályozásával „zenebarátabb” szabályozást alakítanánk ki, továbbá elterjedtebbé tennénk a fesztiválmínősítési rendszert.

KÖNYVKIADÁS

A könyvkiadás terén 2006-ig sikeres piacosodás zajlott, egészséges versenyt alakítva ki a kiadók között. 2008-tól – nagyrészt a gazdasági válság következtében – jelentős piacvesztés, forgalomcsökkenés állt be. A **jelenlegi helyzetre** a könyvkiadás és könyvterjesztés extrém koncentrációja, torz piaci szerkezet jellemző. Rendkívül káros folyamat a fordítástámogatás csökkenése és a Magyar Könyv Alapítvány megszüntetése, valamint az NKA által indított Márai-program féloldalas megvalósítása.

A **teendők** egyik legfontosabbika az új versenyszabályok kialakítása – így csökkenteni lehet a terjesztők által alkalmazott irreális árrést, és versenyképesebbé válhatnak a kisebb könyvesboltok. Kedvezményes áfa-kulcsot szükséges meghatározni az e-bookra (legyen ez is 5 százalék), speciális programot indítani a piacon nem életképes, viszont felmérhetetlen jelentőségű tudományos és szakkönyvkiadás megmentésére (NKA). Az EU fordítástámogatási programját is aktívabban kell igénybe venni.

Terveink szerint háromlépcsős pályázati rendszert építünk ki a könyvkiadás és –terjesztés támogatására. Újragondoljuk az alkotói ösztöndíjak rendszerét, a kiadás tekintetében strukturált rendszert létesítünk a monopóliumok helyett, a terjesztést marketingstratégiák segítségével, és a független könyvesbolti hálózat támogatásával, valamint esetleges könyvtártámogatással bővítjük. Hazai szerzőinket segítjük a külföldi piacra jutásban: fordítástámogatással, aktív export-menedzsmenttel (NKA).

KREATÍV IPAR

A kreatív ipar még viszonylag gyerekcipőben jár nálunk, ugyanakkor jó kitörési pont lehet, ráadásul olyan kulturális ágazat, amely EU-s fejlesztési pénzekkel is támogatható, ezért jogszabályokkal segítése, **fejlesztése** mindenképpen indokolt.

Kidolgozhatók például oktatási anyagok, gazdasági orientációjú oktatási programok designerek részére, „ötletmenedzsment” tanítása (ötletek piacosítása, a prototípus utáni munka). Támogatható kis inkubátorházak létrehozása (ügyvédi, közgazdasági, marketing-támogatással), amely segíti az induló vagy már piacon levő vállalkozásokat, manufaktúrákat.

A kreatív ipar területén jellemzően kis-és közepes vállalkozások formájában működő cégek számára érdemes közös kapacitásokat létrehozni (varroda, szoftverfejlesztés, reklám, közös bolt stb.), segíteni üres ingatlanok hasznosítását (bérleti díj támogatás). Működő modell lehet

a „tervezők utcája” és/vagy látványmanufaktúrák (közös alkotói terek) létrehozása, ezáltal terület-rehabilitáció is megvalósítható szerves, élő módon. A külföldi piacra lépés segíthető állami támogatással, az adminisztráció egyszerűsítésével.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

A **jelenlegi intézményi struktúra** rövid idő alatt már a sokadik változást szenvedte el: az ÁMRK és a KÖSZ után most itt a NÖK (Nemzeti Örökségvédelmi Központ), működésében azonban nincs koncepcionális változás. A KÖH után a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ a műemlékvédelem csúcsszerve – a legfőbb hatósági jogosítványok nélkül. A fideszes örökségvédelem „eredményei”: az építési engedélyek decentralizálása, a főhatósági jogkör megszüntetése, a szakhatósági szerep gyengítése, a tudományos és kutatóműhelyek szétforgácsolása.

A legfontosabb **tennivalók** természetesen a hatósági jogkörök és az örökségvédelem presztízsének, hatáskörének visszaállítása; az örökségvédelmi szakhatósági vétó lehetőségének biztosítása műemléki épületek felújításakor. A jövőbe mutató fejlesztések lehetséges irányai: az örökségi listák készítésénél világra nyitott szemlélet, szakmaiság alkalmazása; a civilekkel való együttműködés; örökségi alapítványok, gondnokságok (*trust*) rendszerének kialakítása.

KULTURÁLIS VIDÉKFEJLESZTÉS

A vidéki kulturális életet tekintve feltétlenül külön kell választani a megyeszékhelyek és **vidéki városok**, valamint az 5-10 ezer lakosúnál kisebb **községek és falvak** helyzetét. Előbbiekben a kultúrához való hozzáférés esélyei nagyobbak, kiegyenlítettebbek: több művelődési helyszín, öntevékeny művészeti kör, kulturális szervezet érhető el, míg a néhány száz vagy ezres lakosú kistelepülések kulturális kínálata jóval szegényebb, lakóinak élete művelődési szempontból sivárabb. E **kistelepülések** élete egyébként is számos **problémával** terhelt: az alacsony képzettségi színvonal, munkanélküliség, a szegénység és alacsony életszínvonal, mely fokozza a fiatalok elvándorlását, a falvak elöregedését, elnéptelenedését. Számos térségben jellemző a cigány-nem cigány lakosok problémás együttélése, és általános az irigység, a széthúzás, az összefogás hiánya, melyet az emberek maguk is problémaként azonosítanak.

Közelmúltbeli kultúrszociológiai felmérések szerint hazánkban megdöbbentően magas a passzív, a kultúrával szinte semmilyen formában nem találkozó aránya (a felnőtt társadalom közel fele(!): 43%, azaz mintegy 3,2 millió ember). Többségük idős, képzetlen, az átlagnál rosszabb anyagi helyzetű, jellemzően 5000 főnél kisebb településen lakó ember. A lakosság másik részének döntő többsége is inkább passzív fogyasztó (évi 1-2 fesztiválra, falunapra elmegy, ezen felül televíziót néz, 17% csak olvas), a kulturális intézményrendszert sokoldalúan csupán a lakosság 16%-a használja. Az Együtt-PM programja kísérletet tesz a kulturális ellátásból kimaradók bevonására – már csak azért is, mert a felmérések szerint jelentős részük szívesen részt venne programokon, járna akár több helyre is, ha elérhetőek lennének a közelükben.

Ennek **célja** természetesen messzemenően nem csupán a „kulturális fogyasztás növelése”. A **közművelődés társadalom-fejlesztési lehetőségei** olyan sokrétűek, amelyeket feltétlenül érdemes a leszakadó rétegek felemelésének szolgálatába állítani. Közös tevékenységekben, szakkörökben, művészeti csoportokban szinte észrevétlenül elérhető a **képességek, kompetenciák fejlesztése** (pl. kommunikáció- és kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése, személyközi készségek (empátia, tolerancia) növelése, állampolgári kompetenciák kialakítása); a **közösséghez tartozás**, társadalmi hasznosság élményének biztosítása akár életmentő lehet.

Átadhatók konkrét ismeretek **képzések** útján is (mezőgazdaság, turizmus, vállalkozói, nyelv, IT, stb.). Alapvető szerepe lehet a közművelődésnek az **identitás, helyi kötődés**, helyi termelés erősítésében (értékmentés, hagyományőrzés, fesztiválok, vásárok, közösségi ünnepek). A köz(össégi)művelődés ideális működés esetén **egyenlőtlen-ség-csökkentő szocio-kulturális tevékenység**, mely reagál a helyi társadalmi problémákra, s a rokonszakmákkal (közösségfejlesztők, szociális munkások, egészségügyi, tanácsadók, falugazdászok, pedagógusok, óvónők, védőnők, stb.) együttműködve keresi a helyi társadalom minél nagyobb része számára a jól-lét növelését. Feladata a szétesett, széthúzó közösségek, a helyi társadalmak megerősítése (generációk-, társadalmi csoportok közötti összefogás), aktív állampolgárság erősítése.

Mit tehet mindezért a kultúrpolitika? Alapvető fontosságú először is az intézményrendszer megerősítése, a **szakember-ellátottság növelése**, a közművelődési hivatás presztízsének növelése. (A felmérések szerint azokon a településeken, ahol képzett közművelődési szakember dolgozik, a település kulturális programokkal való ellátottsága és a lakosság aktivitása akár 6-8-szorosára is megnő). Szükségesek **infrastrukturális fejlesztések** – a leromlott állagú művelődési házak és más kulturális intézmények felújítása, XXI. századi igényeknek megfelelővé tétele, ehhez hazai és uniós források bevonása; ezzel párhuzamosan az **Integrált Közösségi Szolgáltató Terek** (IKSZT) hálózata működésének, sikerességének felülvizsgálata, a hálózat megerősítése. Fontos a **népfőiskolai** hálózat támogatása, megerősítése, oktatási programok, szakemberek/mentorok biztosítása. Támogatandó a művészeti produkciók és kulturális közszolgáltatások **utaztatása** – pl. a PANKKK-program *könnyűzenei* vidéki turnékat támogató pályázatának folytatása; pályázati lehetőségek vándorszínész társulatok számára, illetve *színházi produkciók* tájoltatására; „kistelepülési mozik”, a „*mozgó könyvtár*”-rendszer fejlesztése, a városi könyvtárak könyvszállító szolgáltatásának elterjesztése.

A támogatáspolitikát alapelve kell legyen a **helyi identitás és közösség erősítése**, ennek mentén alapvető a helyi kezdeményezések ösztönzése, már meglévő jó példák támogatása, terjesztése (Közkinccs kerekasztalok, a tanodák, ezüst-net, Palló programok, részvételi színházak, helyi fesztiválok támogatása), újak bátorítása. Ennek egyik legfőbb eszköze a helyi **civil szervezetek** megerősítése (a civilek jól reagálnak a különböző rétegek, csoportok egyedi igényeire, amelyekre a hivatalos intézményi szféra energia és/vagy forrás hiányában nem tud mindig kielégítő válaszokat adni); a nagy sokmillió projekt mellett fontos a kis létszámú, de helyben jelentős programokat futtató civil szervezetek kisösszegű támogatása. Segítségét jelenthet a széthúzás problémáján a **közösségfejlesztői** tevékenység erősítése, új formák keresése – például a szolidaritás erősítése, bizalom építése érdekében a különböző társadalmi csoportok **együttműködését ösztönző** eszközök (pályázatok, díjak, szabályozók) bevezetése (pl. cigány-nem cigány, idős-fiatal, városi-falusi, szegény-gazdag csoportoknak szóló pályázatok).

Hálózatos gondolkodásra van szükség a kultúra terjesztésében minden szinten: fontos a „segítő” szakmák együttműködése (szociális, egészségügyi, kulturális, oktatási szakemberek), ezen szakemberek számának mennyiségének növelése, presztízsük emelése. A kulturális és gazdasági **decentralizáció** – például a szervezeti központok vidéki városba telepítése – kézzelfogható eredményekkel járhat. Meg kell erősíteni a kulturális tartalmak és tevékenységek jelenlétét az **interneten**, új típusú közösségi-hálózatos művészeti ill. közművelődési programokat szervezni, növelni az interneten hivatalosan elérhető kulturális tartalmak (MaNDA), s a Creative Commons licenzű alkotások számát. A „közösségi támogatásért közösségi hozzáférést!” jegyében a közpénzekből létrejövő művészeti alkotásokat szabadon elérhetővé tesszük a világhálón.

A MAGYAR KULTÚRA KÜLFÖLDÖN

A jelenlegi helyzet kulturális diplomáciánk tekintetében is lesújtó. Az országimázs romokban hever, az Orbán-kormány távolodik Európától és attól az értékrendtől, ami az EU-t jelenti. Mindez a magyarországi kultúra nemzetközi megítélését is hátrányosan érinti. Az állami kultúrpolitika bezárkózó, múltba révedő szemlélete akadály a nyitottságnak. Sajátos strukturális megoldásként a külföldi magyar intézeteket összefogó Balassi Intézetet a közigazgatási és igazságügyi miniszter (!) felügyeli.

Az általunk megfogalmazott **célok és elvárások** szerint a kulturális diplomácia akkor teljesít jól, ha nem propaganda-célokat szolgál. Sürgető feladat az országimázs javítása, valamint a szimbolikus reprezentációnak és a kultúra külföldi menedzselésének a szétválasztása. A kulturális kapcsolatok jó lehetőséget nyújtanak ahhoz, hogy újjáépítsük a nyitott, megbízható, innovatív, és egyenrangú partner arculatát.

Szükségessé vált a Collegium Hungaricumok feladatrendszerének megújítása, a magyar intézetek szolgáltató központokká alakítása, valamint az intézetek működésének egyenkénti, rendszeres monitorozása. Rendkívül fontosnak tartjuk az elmúlt évek hatására létrejött „új diaszpóra” kulturális kötődésének erősítését, kapcsolatának fenntartását az anyaországgal.

Egy kis piaccal rendelkező ország saját méreteihez képest aránytalanul nagy művészeti kínálata számára éppen a nemzetközi bemutatkozási lehetőségek jelentik a fennmaradást és a prosperitást, Magyarország kulturális értelemben is ráutalt a külső piacokra. Mindezekért Magyarországon – az egykori export irodák példáját szem előtt tartva – olyan kulturális/művészeti menedzserirodákat szükséges létrehozni, amelyek nemcsak a kulturális kínálat bővítésére alkalmasak, hanem segítik a magyar alkotókat a külföldi piacszerzésben.